

MODERNI CRKV. SKLADATELJI I PAPINSKE NAREDBE O CRKV. GLAZBI.

SLIJEP je kod očiju, tko ne vidi, kako se danas razmahao glazbeni pokret i sumnjivih kvaliteta i dimenzija: a to ne samo kod stručnih slušača, već i kod skladatelja. U ovoj bujici hiperprodukcije teško se snaći; teško je svakom dati pravo. Da je ipak prijeko potrebna neka reforma, to čutimo svi. Gdje se egoizam, merkantilizam, materijalizam jagmeć za egzotičnim podražajima i za senzualnošću tako akcentuiraju i afirmišu, tu valja da budemo na oprezu. Presizanje i na crkveno područje pjevanja, polifonije i sinfonije tako je moćno, da se mora nešto uraditi, ne čemo li, da kojekakvi »glasoviti glazbenici« (s turneja) narinu svoja hipermoderna djela pred oltar, u crkv. lađe, na pjevalište, — i tako profaniraju hram Božji. —

Ozbiljne riječi, dragocjene obveze, sigurne smjernice pruža nam »Motu proprio« Pija X. (od 22. studenog 1903.) i nova »Apostolska Konstitucija« Pija XI. (od 20. prosinca 1928.) o reformi cijele crkvene glazbe.

Ako sv. Crkva goni svjetski duh iz kuća Gospodnjih, a to ide u prvom redu same kompozitore, to ona time vrši svoju svetu dužnost, jer bdije nad svojim milim stadom i govori mu u ime Spasiteljevo: »Nolite conformari huic saeculo«, »nemojte se prilagođivati ovom svijetu!« (Rimlj. 12, 2.)

Kad se ipak s izvjesne strane nabacuju ishitrene fraze i kritice, — sve u ime modernog shvaćanja i savremene struje! — kao da je sv. Crkva dušmanski raspoložena prema umjetnosti, prema napretku modernog skladanja, prema glazbenoj kulturi, to nose ovakovi prigovori na sebi žig neznanja ili zlobe. Baš obratno je istina, kako dokazuju stranice nepristrane povijesti. Čisti li se pšenica od pljeve, reže li se gnjiloća, da se spasi zdrava jezgra, odalečuje li se svjetovni duh, da se ne zarazi čista nauka Crkve Isusove, — zar to znači biti neprijateljem crkveno-glazbenog skladanja i napretka?

Od temeljnog načela svoga ne popušta sv. Crkva ni za dlaku. Nikomu za volju. A koja su to načela, čitamo jasno u obim navedenim odredbama sv. Stolice u pogledu crkvene glazbe, skladanja u crkveno-ispravnom duhu. »Crkvena muzika mora da posjeduje u savršenijoj mjeri svojstva, što su svojina bogoslužju, n vlastito da joj je svet (t. j. isključiv nesamo sve, što je svjetovno u sebi, nego i u vrsti i u načinu, kako se izvodi muzika) i dobar (t. j. da je prava umjetnost, jer je drukčije nemoguće, da ona onako djeluje na duh slušatelja, kako to hoće Crkva, kad u svoje bogo-

služje uzima umjetnost glasovaj oblik... »ali u isto doba treba da je općenita u tom smislu, da, prem su svakom narodu u crkvenim kompozicijama dopušteni osobito oni oblici, koji na neki način sačinjavaju posebno obilježje njegove muzike, ipak to treba da je tako udešeno, te općenito obilježje crkvene muzike ostane sačuvano, tako da nijedan slušatelj i od druge koje narodnosti ne dobije nepovoljan utisak.« (Pijo X.) Sveti Otac papa Pijo X. sa svojim je reformnim dekretom kodificirao t. j. u jasne točke sveo sve prijašnje odredbe sv. Stolice; svojim je ugledom okrunio premnoga revna nastojanja prijašnjih braniča čiste crkvene muzike u vrtlogu mutnih struja i nastranosti. Sjetimo se samo poznatog Franje Witta (9. II. 1834. — 2. XII. 1888.), koji se nakon solidno svršenih nauka latio crkvenoglasbenih pitanja i problema. Revnost i žar ga raspališe tako, te se sâm postavi na čelo pokreta kao reformator: da živom riječju i gipkim perom — prema duhu liturgije i cvatu umjetnosti — otpočne reformu: izdavanjem časopisa, privatnom korespondencijom (u ostavštini nadoše preko 30.000 listova!), osnivanjem cecilijanskog udruženja (koje je papinskim breveom od g. 1870. »Multum ad commovendos animos« potvrđeno), obdržavanjem crkvenih glazbenih egzercicija, putovanjima, tečajevima. Neka se, makar, kori njegova tjesnogrudnost, kojom je zabacivao djela izvan svoga kataloga, ali njegovo vatreno revnovanje za crkveno skladanje mora svakomu imponovati.

Toga i takovih trebali bismo dan danas i te kako!

Otpora i reakcija bit će uvijek. Pa šta smeta? Dobar je to znak. — Sam Franjo Liszt progovori Wittu u prisutnosti kardinala Hohenlohe ovako: »Neka ljudi psuju i kradu, no Vi nam pišite 20 lijepih taktova, kakovih ste nam tako često napisali.«¹

I zaista se Witt nije dao smesti. On je odrešito viknuo: »Svoje sam časopise pokrenuo, da čitavom tadanjem crkvenom glazbenom svijetu navijestim rat...« »Htjedoh potpomoći reformu, zato moradoh potpunu i nenaličnu istinu reći skladateljima i zborovodama.« »Moje i premnogih drugih osvjedočenje jest, da nema dosta oštih riječi, kojima bi se po zaslugi žigosalo nepoštivanje, frivolno a gdjekada pače bezbožno nastupanje ove vrste ljudi. Možda sam se poslužio i neparlamentarnim izrazima, no parlamentarne izjave nisu na mjestu u tako rastrovanim prilikama.«

Vagnimo značajne momente današnjih dana! Boljševizuje se vjera i moral; umjetnost se hoće izdivljati u svim granama; glazba se pojazzuje; moda prikračuje i razgoličuje nesamo nošnju nego i sve, kamo samo dopre. Novac i štampa osiguravaju uspjeh. I kod glazbe! Reklamne revije utiru put tako samosvjesno i doktrinalno svakoj kompoziciji najnovije i hipermoderne muzike, da jednostavno pregaze svaku protivničku gestu kao nesavremenu i inferiornu. Tako se napravi potrebni »štimung«, u koji za novac ulijeću slušači i gledaoci kroz vrata koncertnih dvorana, kazališta i

¹ Weinmann »Geschichte der Kirchenmusik.« Str. 193—4.

kina. Tu se ne sortira. Sve je savremeno. Plahe protivukritike sa-
žaljuju, omalovažuju, ismjevivaju, preziru. U takvom nimbu slavi
slavlje nadrimoderna kompozicija. — Dobrih strana mora svaki
objektivni kritičar istini za volju s veseljem priznati, ali jao si ga
onima, koji zle strane otkrivaju i kude!

I u takvom se kolu nalazi crkvena glazba. Ona kao čista i
stidljiva djeva ne ide u maskare. Njezin je korak lagan i ozbiljan.
Ona ne pravi saltum mortale poput svoje svjetske družice. Utoli-
ko je, Bogu hvala, zaostala. Nego, kada se sigurne tečevine mo-
derne muzike ustale i kristalizuju, ona će rado uzeti i u hram Bo-
žji sve ono, što se može za dostojnu proslavu Svevišnjeg upotrije-
biti, ostalo će pak nemilosrdno istrijebiti i odlučno otkloniti. Cr-
kvena muzika ima svoje zakone i zahtjeve. Ona se ne da terorizi-
rati od svjetovne glazbe; ne da, da se profaniraju srca vjernika i
crkve Božje...

Kao klasična savremena ilustracija neka nam posluži kriti-
ka dra Erwina Felbera o L. Janáčekovoj »Festliche Messe«² —
Leoš Janáček je Moravac, r. 3. VII. 1854. Poput Mussorgskija za-
bacuje i on intelektualan momenat, polifoniju, tematsko zdanje i
odvijanje, što mu je bez sumnje dosta škodilo u njegovim instru-
mentalnim djelima. On je skroz na skroz operni i komorni sklada-
telj. A pod stare je dane skomponovao »Missa solemnis«, no bitno
drukčije negoli Beethoven svoje remek-djelo »Missa solemnis«.

Evo nekih izvadaka iz Felberove kritike, koja je drukčije
sva na strani skladateljevoj! Žalim, što nije pri ruci partitura.

»Ovdje zvuči neka gotovo svjetska, ujedno po svojoj dikciji
skroz moderna crkvena muzika, koja ništa ne zna o sredovječnoj
mistici..., pomoću koje se čovjek istom sjedinjuje s Bogom, te tako
uzmogne da postane dionikom nutarnjih radosti.« — To je blas-
femija. Hvala na takovim »Misama«! Neka si sami uzmu sve ovo
u svoj repertoire, ali neka ne varaju publiku sa zvučnim naslovom
»Mise«!

O pravoj polifoniji ovdje, u tako opsežnom djelu, ni govora;
radije je zovimo poliritmikom. Komponista ne voli melodija ni
harmonične obradbe, već akordično nabacivanje. »Glasovi se is-
poljuju često — u Credo i Sanctus-u — sa žestinom, elementar-
nom se silom izbacuju poput lave iz vulkana.« »Udara u oči hro-
matika kod vokalnih glasova i sljedbe, u kojima se glasovi kao in-
strumenti upotrebljavaju.« »Prvi je tema u Credo gotovo poziv na
ples, a kad si poslije frula izvojšti vodstvo, ima ova bukolika(!)
gotovo nešto pogansko (!!) na sebi.« »Krist stoji pred veselim
svojim slavenskim seljacima, koji očekuju budući svijet i uskrсну-
će od mrtvih, u sjaju bunjeva i trublji, u Olimpu, liščem od loze u
vlasima mjesto trnove krune.« »Kako inače, tako i u ovoj misi vo-

² »Pult und Taktstock«, 1930, str. 12. i dalje.

li Janáček bubanj, koji se ističe na koncu Credo, a pri završetku ga zapada ostinatska melodija. Ova misa »nije za pobožnjake, nego za slobodne duhove«... i »daleko je od uobičajenog glazbeno-liturgičnog stila«... itd.

Tu nanizamo neke značajne tvrdnje kritičarove. Felber je sigurno točno i stručno shvatio »Misu« (f) moravskog, crkvenog kompozitora. Prema svemu sudeć čitava je »Misa« baš obratno od svih najbitnijih preduvjeta za crkveno-liturgičku skladbu. Nije ni za koncertnu dvoranu. Zašto nije uzeo drugi tekst? Djelo bi uspjele. Ovako nije nikako. — Toliko za informaciju, da se ne bi tko prevario i posegnuo za ovom »Missa solemnis« misleći, da je Janáček nekakav novi, crkveni skladatelj à la Beethoven.

Van iz crkve sa svime, »što vrijeda dostojanstvo i svetost bogoslužja!« »Uzaludno je ufanje, da će... saći obilat blagoslov Božji, ako naše poštovanje prema Najvišem, umjesto da se podigne u vis poput miomirisna daha, naprotiv utiskuje u ruku Gospodinovu bič, kojim je božanski Spasitelj jednoć istjerao iz hrama nevrijedne oskvrnitelje.« (Pija X.) — Mi kršćani katolici poznajemo samo jednoga Krista, koji je ovjenčan trnovom krunom. Koja nam pak crkvena ili svjetska muzika dočarava mjesto Krista Bacchusa u Olimpu, ta je pogana i, kako priznaje sam kritičar (misleći dakako, da će time načiniti veliku uslugu nekome!), poganska muzika. Sveta Crkva zahvaljuje na svim takovim djelima raznih Erwina i Leoša. Neka se ovakove »Mise« uruče crkvenom kritičaru, nadležnom crkvenom forumu, koji bdije nad stramputicama i revnuje za zdravu reformu crkvene glazbe u smislu velikih reformatora Pija X. i Pija XI.: »razborito odstranjujuć sve ono, što ne dolikuje svetosti i veličanstvu hrama«, i ne pogodujuć ni glasovitim glazbenicima, da im se ne izvode u crkvi djela, »kojima, akoprem su sjajna, ipak nikako ne pripada mjesto u crkvama, jer nijesu u skladu sa svetošću bogoslužja i svetoga mjesta.« (Pija XI.)

Početak rasula i uvlačenje svjetskog duha u crkvenu instrumentalnu glazbu leži i u tom (osim drugih nekih razloga), što su jedni te isti skladatelji komponovali i za crkvu i za kazalište (Ib. 231.). Jedno mora da je slabije prošlo: ili teatar ili crkva. Ne ide, da iz jednog izvora dvije tako oprečne struje obilno i čisto klučaju. Gdjekoji i geniji, koji se istakoše u teatralnoj muzici i sve sile upriješe, da pruže nešto solidno, usudiše se da pokroče i na crkveno područje svom snagom svojom, a tako (i neopazice) unesoše tuđi duh u crkvu. To se osobito opaža kod glazbala, koja se sve više usavršivahu i počеше prevladavati. Sam Richard Wagner, komu ne će nitko prigovoriti, da je »klerikalac«, piše ovako: »Prvi korak k rasulu prave katoličke crkvene glazbe bijaše uvođenje orkestralnih glazbala u crkvu. Po njima i pomoću njihove slobodnije i samostalnije upotrebe narinuo se i vjerskom izražaju neki senzualni nakit, koji je vrlo mnogo škodio i pogubno utjecao na samo pjevanje. Virtuoznost instrumentalista izazvala je i pjevače do jednake virtuoznosti, i ubrzo se usulja svjetski operni u-

kus posvema u crkvu. Stanoviti sveti tekstovi kao „Christe eleison“ poprimiše stalni žig opernih melodija.«²

Ove riječi Wagnerove imaju potenciranu važnost baš za naše dane. — Ma bila glazbena djela i od znamenitih majstora komponovana za crkvu, iz toga ne slijedi, da su već eo ipso crkvena. Velikani kao n. pr. Haydn, Mozart i Beethoven slove kao geniji svjetske muzike. Od njih primismo i crkvena djela, koja s glazbenog stanovišta nose biljeg izvrsnih glazb. umotvora, no nažalost nemaju uvjete, koje iziskuju liturgično-crkvene skladbe. — Haydnova čud je djetinje nabožna i naivna. Jednoć je Carpaniju rekao ovako otprilike: »Kad mislim na Boga svoga, srce mi poskakuje od veselja, a onda s njim poskakuje mi i glazba.« Manjka mu ozbiljnost crkvene muzike. (n. pr. Qui tollis u Schöpfungsmesse). — Beethovenove Mise titanskih dimenzija proizvire dođuše iz dubine religiozne duše, ali ne odišu baš duhom katol. liturgije. Njegov biograf Nohl veli, da su te mise zapravo sasvim neovisne o tekstu; da je mogao podmetnuti i druge riječi, samo da se može pjevati. Tkogod je proniknut istinskim duhom katoličke liturgije, uvidjet će bezuspješnost nastojanja, koje se razmahalo u zadnje vrijeme, kako bi se Haydnove, Mozartove i Beethovenove mise predobile i spasile za liturگیjsku službu Božju.

Nama su u tom pravcu samo one smjernice mjerodavne, koje nam nalažu veliki pape Pijo X. i Pijo XI.: reformatori crkveno-liturگیjskog pjevanja napose i crkveno liturگیjske glazbe uopće.

U suštini rečeno: valja imati na pameti, da je »dopušten razborit, prema prostoru odmjeren i ograničen zbor duvalačkih instrumenata; predpostavlja se, da je odnosna kompozicija i pratnja sastavljena u ozbiljnom stilu, te da odgovara primjereno onoj, što je udešena za orgulje.« (Pijo X.) Kad je govor o neumjerenoj upotrebi instrumenata, znajmo, »da Crkva pjevanje spojeno sa simfonijom nipošto ne smatra savršenijim i podesnijim za svete stvari. Jer više nego instrumenti, dolikuje se da u svetištima odjekuje živi glas: glas naime klera, pjevača, puka.« (Pijo XI.) Još i toga ne valja zaboraviti, da »pjevači u crkvi obavljaju pravu liturگیjsku službu« (Pijo X.), bili oni u svetištu, u lađi ili na pjevalištu. Iz toga slijedi prvo: da kompozicije same moraju da budu u najtjesnijem savezu s ostalom koralnom kompozicijom; drugo: da se članovi crkvenog kora odlikuju sa svoje pobožnosti i čestitosti.

Crkveni dakle skladatelj mora da bude sâm u nutrinji svojoj prožet pravim liturگیjskim duhom, ako hoće, da mu djela nose pečat crkvenosti i liturگیčnosti. »Pojedini dijelovi Mise i službe Božje treba da si u muzikalnom pogledu pridrže onu ideju i onaj oblik, što im ga je dala crkvena tradicija, i koji je tako vanredno dobro izražen u gregorijanskom pjevanju.« (Pijo X.) Tko toga ne-

² Gesammette Schichten, 1871, II. 333.

ma, neka se radije kani komponovanja za crkvu; neka ne pravi smetnjā i smutnjā. Otvorena su mu vrata koncertnih sala, teatarā, kina...

Moderni pak crkveni skladatelj neka zapamti, da sv. Crkva nije nikada pravila zapreka razvitku i procvatu umjetnosti; ona ih je pače podupirala i promicala; »sve lijepo i dobro, što je genij tekom vjekova iznašao, ona je stavljala u službu svojemu bogostovlju, ali uvijek dakako pod uvjetom, da se vrše liturgijski zakoni. Zato se i modernoj muzici otvorio ulaz u crkvu, jer i ona može da pruži lijepe, ozbiljne i dostojne kompozicije, što nisu nipošto nedostojne crkvenih obreda. Ipak, jer je moderna muzika poglavito svjetskoga podrijetla, treba s velikom pažnjom pripaziti,« ističe Pijo X., »da kompozicija u modernom stilu, što se pripuštaju u crkvu, ne sadržavaju ništa profano, da ne podsjećaju na motive, što se čuju u teatru, te da im i spoljašni oblik ne ima šta zajedničko s profanim komadima.«

Dr. Beat Reiser O. S. B. progovorio je u svom velikom predavanju, održanom na 24. generalnoj skupštini Općeg Cecilijanškog Saveza u Luzernu (15. listopada 1930.), i gospodi skladateljima. Među ostalim reče i to: »Gospoda skladbenici i zborovođe neka ne tužuju, kao da im je papa izbio pero iz ruku ili zakrčio mogućnost razvitka time, što je otklonio orkestralnu muziku za liturgijsku službu Božju. Nasuprot. Skladatelj, — a, što hoću da kažem, vrijedi u prvom redu o skladateljima, koji su prošli sasvim modernu školu, — skladatelj, koji je sa svom dušom svojom i s čitavim čučenjem svojim s koralom prijateljen, otkrit će za svoje smaganje posvema nove puteve i mogućnosti, on bi mogao da postane pokretačem ili, ako hoćete, revolucionarcem, a ipak graditeljem... — Uostalom, prvi zadatak za crkvenog glazbenika i dirigenta nije njegovo osobno-subjektivno stvaranje, nego sdačnost svete liturgije u smislu i prema napucima Crkve. Preda li se on ovom zadatku u poniznosti, iz viših i najviših motiva, možda će mu poticaj i oplodjenje njegovog osobnog stvaranja kao nenadani, a zato to slađi plod pasti u krilo.«

Vj. Lončar D. L.